

ІСЛАМ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

2

*М.Г.Маломуз**

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ МУСУЛЬМАНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Аналіз ситуації в мусульманському середовищі свідчить про те, що на даний час процес формування релігійної мережі в Україні в основному відбувся. Переважна більшість громад перебуває під юрисдикцією трьох духовних центрів – Духовного управління мусульман Криму (296 громад), Духовного управління мусульман України (58), Духовного центру мусульман України (14). Поряд з цим функціонують громади, які не входять до жодного з названих трьох центрів. Час від часу вони роблять спроби об'єднатися. Отже, на сьогодні, жоден духовний центр не представляє всіх мусульман України і не може офіційно та одноосібно виступати від їхнього імені.

Переважна кількість мусульманських громад сконцентрована в Криму (80 відсотків від загальноукраїнської кількості). Традиційно основна орієнтація мусульманських організацій АРК зводиться на Туреччину. Це пояснюється історичним минулим і тим, що кримськотатарська мова на 95% відповідає турецькій, полегшуючи користування літературою та спілкування з релігійними наставниками. До цього часу більшість ісламських місіонерів у Криму – це громадяни Туреччини. За допомогою останньої здійснюється підготовка кадрів духовенства. Крім того, фінансову політику муфтіяту ДУМК реалізує представник Міністерства у справах релігій Туреччини (на правах члена муфтіяту). Останнім часом також стає помітним вплив на мусульман Криму арабського фактору через арабські громадські організації, представлені в цьому регіоні студентами з близькосхідних арабських країн, яких, за даними ГУМВС України, у м.Сімферополі нараховується близько 640 осіб.

До факторів негативного впливу на стабільність релігійного життя «мусульман України слід віднести значний дефіцит кадрів священнослужителів. Особливо актуальною у зв'язку із цим стала

* Заступник Голови Державного Комітету України у справах релігій.

підготовка освіченого духовенства, грамотних фахівців з ісламу. В Україні працюють 2 ісламських університети та медресе. У Києві діє Ісламський університет при ДУМУ, у Донецьку – Український ісламський університет. Особливого значення тут надають вивченню Корану, студіюванню ісламських богословських дисциплін, відповідних норм поведінки, історії ісламу, вивченню арабської мови. Постійно відбувається обмін з ісламськими країнами кращими читачами Корану. Відкритий у м.Сімферополі Центр підготовки хафізів (декламаторів Корану) є п'ятим навчальним закладом такого типу у світі.

У Сімферополі при ДУМК діють медресе та школа "Іршад". В Україні функціонує ще декілька десятків недільних мусульманських шкіл; релігійна школа працює і при асоціації "Арраїд". Незважаючи на це, питання духовного опікування релігійних структур вітчизняними кадрами не вирішено ще і сьогодні.

Однією з найбільш серйозних проблем для українських мусульман залишається також ліквідація дефіциту культових споруд. До встановлення радянської влади в Криму існувало близько 750 мечетей. До 90-х років їх збереглося 68, і тільки 2 мечеті – у Бахчисараї та Євпаторії – перебувають у задовільному стані.

Тільки в АРК мусульманам повернуто близько 40 і побудовано 46 мечетей. Нині в Криму відреставровано старі історичні мечеті – Джума-Джамі в Євпаторії та Феодосії, капітально відремонтовано у Сімферополі та Ялті. Загалом по Україні зараз будується 21 культова споруда.

Залишаються ще напруженими (особливо в Автономній Республіці Крим) мусульмано-православні відносини. За час існування колишнього СРСР православна церква посіла домінуюче становище в АРК. Але після проголошення незалежності Української держави ситуація змінилася. Повернення з депортації кримськотатарського народу окреслило нові контури релігійної ситуації в Криму. Між УПЦ і муфтіятом виникло протистояння, з одного боку, спричинене прагненням православної церкви зберегти виключно за собою провідне становище, а з іншого – намаганням кримських татар поновити історичну справедливість на своїй батьківщині. Суперечки переросли в конфлікт, кульмінаційним моментом якого став вихід Духовного Управління мусульман Криму з міжконфесійної організації "Мир – дар Божий". Порозуміння між УПЦ і ДУМК не досягнуто і по цей день, що не сприяє нормалізації релігійної обстановки як у Криму, так і в державі загалом. Пошуку конструктивних рішень перешкоджає

ще й інколи небезсторонній підхід місцевої влади до назрілої проблеми, її "поступливість" на користь однієї конфесії.

Усвідомлюючи, що означені проблеми в мусульманському середовищі – це результат переплетіння багатьох чинників, від розв'язання яких залежить не лише підтримка міжконфесійного та внутріконфесійного миру і стабільності, а, навіть, і зовнішня безпека держави, релігійні об'єднання беруть участь у боротьбі з міжнародним тероризмом та у заходах по недопущенню використання України як платформи для експорту ідей ісламського фундаменталізму. Для протидії цьому Держкомрелігій України, в свою чергу, залучає духовні центри мусульман. Так, Духовним Управлінням мусульман України, Духовним Центром мусульман України та Духовним Управлінням мусульман Криму постійно публікуються у пресі – як релігійній, так і світській, – матеріали антитерористичної спрямованості. Практикуються регулярні виступи релігійних авторитетів на телебаченні з осудом ідеології і практики радикальних та екстремістських мусульманських течій і толків. Керівники мусульманських організацій неодноразово давали інтерв'ю з цієї проблеми для представників дипломатичного корпусу в Україні.

В Україні та за її межами проводяться конференції, Круглі столи та інші заходи за участю мусульманських релігійних діячів нашої держави, на яких приймаються документи антитерористичного змісту.

Науково-дослідний центр при Київському ісламському університеті видав книги "Помилки ваххабітів" та "Лист-попередження проти трьох течій, які знаходяться в омані", де розкривається загроза для суспільства, яку несуть представники таких організацій як "брати-мусульмани", "хізб-ут-тахрір", "відродженці", "ваххабіти", "ісламська партія" та ін. Центром також проводиться аналіз літератури виданої на теренах України та за її межами щодо наявності екстремістських закликів і відповідності релігійній доктрині ісламу.

З метою забезпечення дотримання Україною положень резолюції Ради безпеки ООН щодо протидії терористичній діяльності руху "Талібан" та організації "Аль-Каїда" Комітетом було розроблено ряд заходів, якими, зокрема, передбачається проведення з керівниками духовних центрів мусульман України профілактично роз'яснювальної роботи із недопущення контактів членів підпорядкованих їм релігійних організацій з представниками закордонних структур, що належать до терористичних рухів і організацій, зазначених у списку Ради безпеки ООН.

Здійснюється вивчення та аналіз мусульманської літератури, що надходить в Україну як гуманітарна допомога, з метою запобігання розповсюдженню на території країни друкованих матеріалів та інших носіїв інформації, спрямованих на поширення ідей ісламського екстремізму та тероризму.

*М.І.Кирюшко**

ІСЛАМ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Ісламу на землях України сотні років, він має тут свою довгу й складну історію. Вона тісно пов'язана з багатьма драматичними сторінками історії українського народу. Адже іслам на українських землях сповідували представники народів, з якими українці довгий час були в напружених стосунках.

При вивченні історії ісламу в Україні потрібно враховувати такі фактори:

1. Поява прибічників ісламу на українських землях, насамперед на південних, – це процес, зумовлений розміщенням України на порубіжжі двох великих цивілізацій – християнської та мусульманської. Наша країна розміщена на вододілі цих двох світів, який пролягає від Синьцяну, Середньої Азії та Казахстану – на сході, потім через Закавказзя, Північний Кавказ, Крим і Туреччину аж до південної Болгарії, Боснії й Албанії – на заході. Тому саме вже географічне положення України наперед визначало активну її взаємодію з мусульманськими країнами та народами. Наявність мусульман у сучасній Україні зумовлена, насамперед, етнічним складом її населення, до якого, зокрема, належать представники 26 тюркських народів, котрі здебільшого сповідують іслам.

2. Історія контактів України з мусульманським світом налічує більше як тисячоліття. Разом з тим важко визначити початковий момент ознайомлення України з ісламом. Практично неможливо вказати точно дати, ймення, факти, географічні точки, пов'язані з найпершими мусульманами на землях Русі-України. Порівняно з досить чітко датованою історією християнства історичне поширення ісламу на півдні України не має на сьогодні чітко визначеного початку. Ісламізація відносно невеликої частини населення України в

* Провідний науковий співробітник Інституту політичних і етносоціальних досліджень НАНУ, кандидат філософських наук.